

# Vanema hooldusõiguse kuuluvusest uues ja vanas perekonnaseaduses

**Andra Olm**

Justiitsministeeriumi nõunik

1. juulil 2010 jõustunud uus perekonnaseadus (edaspidi PKS) toob Eesti õigusesse uue mõistena hooldusõiguse, mis paneb varasemast täpsemalt paika vanemate ja laste vahelised õigused ja kohustused. Vana perekonnaseadus hooldusõiguse kontseptsiooni ei tundnud ning vanemate vahel erimeelsuste tekkimisel oli võimalik vaid lapse elukoha ja temaga suhtlemise korra kindlaksmääramine ning vajadusel elatise väljamõistmine, mille juures jäi siiski määratlemata esindusõigus, nagu ka muud õigused ja kohustused lapse suhtes.

PKS kohaselt saavad omavahel abielus olevad vanemad ühise hooldusõiguse seadusest tulenevalt automaatselt. Ühine hooldusõigus tekib ka siis, kui vanemad lapse sünni hetkel omavahel abielus ei ole, välja arvatud juhul, kui vanemad väljendavad isaduse omaksvõtmisel ühiselt soovi jätta ühele vanematest ainuhooldusõigus. Paljudes teistes Euroopa riikides, sealhulgas näiteks uue PKS loomisel üheks peamiseks eeskujuriigiks olnud Saksamaal, see hetkel nii ei ole ning mitteabielulise isa õigused on ema õigustega võrreldes hooldusõiguse esmasel omandamisel märgatavalt piiratumad. Euroopa Inimõiguste Kohus leidis seetõttu oma 3. detsembri 2009 lahendis Zaunegger vs Saksamaa, et Saksa õiguse kohaldamine on vastuolus Euroopa Inimõiguste Hartaga, kuna isadel puudub Saksamaa õiguse kohaselt õigus vaielda vastu ema keeldumisele ühise hooldusõiguse taotlemisel. Eesti uus PKS on selles küsimuses seega Saksa õigusest edumeelsem.

Siiski on uue PKS rakendamisel praktikas mõningaid raskusi tekkinud, mis on tulenevalt uuele süsteemile üleminekust ka täiesti mõistetav ja ootuspärane.

Vastavalt PKS rakendussätetele loetakse enne 1. juulit 2010 sündinud laste puhul vanema hooldusõigus alates uue seaduse jõustumisest kuuluvaks lapse vanematele ühiselt, välja arvatud juhul, kui kohus on lapse elukohaks määranud ühe vanema elukoha. Viimasel juhul loetakse ainuhooldusõigus kuuluvaks vanemale, kelle elukoha on kohus lapse elukohaks määranud.

Selline lahendus võib mitmetel juhtudel ebaõiglaseks osutada, kuna elukoha ning hooldusõiguse kindlaksmääramine ei ole vanema jaoks tema õiguste mahtu silmas pidades kaugeltki võrdsed meetmed. Kui varasem lapse elukoha kindlaksmääramine ühe vanema juurde ei võtnud teiselt vanemalt ära näiteks lapse esindusõigust, siis uue seaduse jõustumisel see õigus lapse suhtes suures osas kaob ning olukorras, kus vanem reaalselt siiski lapse elus osaleb, tuleb hooldusõiguseta vanemal hooldusõiguse muutmiseks kohtusse pöörduda.

Valitud lahendus on eelduslikult siiski vähem koormav vastupidisest olukorrast, mille puhul oleksid eranditult kõik vanemad ühise hooldusõiguse saanud. Sellisel juhul oleksid kõik vanemad, kes ei ole lapse suhtes omavahel kohtuvälisele kokkuleppele jõudnud ning on lapse elukoha määramiseks juba kord kohtutee läbinud, olnud sunnitud taas kohtusse pöörduma ainuhooldusõiguse taotlemiseks, kuna ühine hooldusõigus eeldab, et vanemad peaksid kõikides lapse esindamist ja kasvatamist puudutavates küsimustes otsuseid ühiselt tegema.